

It is proved in the article that the epistolary style of the language, the scope of its use is unlimited – the letter can be about creative plans, mode of life, intimate life, politics, religion, science, education or production. The main purpose of the language is the absentee communication in the monologue format, the matrix, designed in the written form; and the subject matter depends on the sphere of their influence, the interest of both parties (the addresser and the addressee), the formed world outlook, the linguistic culture. The epistolary doesn't only have private character, but also it has historical, socio-cultural interest, that is proved during the analysis of the letters of Ukrainian emigration writers Pavlo Bohatskyi and Yurii Sheveliov. The functions of monological speech in the epistolary genre in various-vector aspects of their use have been studied.

It is cleared out that the central purpose of the epistolary style is to serve correspondence, in the form of letters, communication of people in all spheres of their life. The letters can vary by the subjects and the content, depending on the scope of their application and the interests of communicants. It is known that correspondence is divided into two types: official (service) and informal (private). However, in addition to letters to the epistolary style, they include diaries, memoirs, reports, notes, calendars. In the article, we have analyzed the letters in which the functions of the monological speech are revealed – informative, ritual-religious, expressive (emotional-significant), meta-communicative, influential and didactic (instructive) functions. At the psychological level, the monological speech relies on thinking, logically consecutive presentation of thought with the awareness of the written speech action, which is aimed at the result. The author, when writing, can experience, worry, re-read the letter several times before sending to the addressee. The text of the writer's epistle contains aesthetic ideas and, figuratively speaking, «wears rich clothes» by expressive-figurative means. The article comprehensively reveals the peculiarities of the epistolary genre in the aspect of the functional segment of monological speech.

Key words: *epistolary, style, monological speech, addresser, addressee, situational determinism, functions.*

Дата надходження статті: «05» лютого 2018 р.

Дата прийняття до друку: «26» лютого 2018 р.

УДК 821.161.2 – 3.09

ВІТАЛІЙ МАЦЬКО,

доктор філологічних наук, професор

(м. Хмельницький)

**Синтез белетристичного й документального модусів як
особливість художньої практики Віри Вовк**

У статті досліджуються особливості художньої манери сучасної письменниці Віри Вовк: поєднання в її творчості елементів

документалізму та белетризму. Доведено, що вимисел і факт у художньому доробку письменниці не протиставляються один одному, а є органічним поєднанням.

Ключові слова: документалістика, факт, белетристика, рецепція, пам'ять, суб'єкт.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В сучасному літературознавстві семантику поетологічної лірики, як і поетику нефікційної прози Віри Вовк, тематичну основу якої репрезентують проблема творчої рефлексії, авторецепція художнього моделювання синтезу белетристичного й документального модусів дослідники досі не розглядали. Особливо ж останні її україномовні книжки, що вийшли минулого року в Бразилії, де багато літ мешкає письменниця.

Формулювання цілей статті... Вищезначена проблематика увиразнює мету статті – схарактеризувати ключові концепти поетики Віри Вовк, розкрити на конкретних прикладах поєднання белетристичного й документального модусів.

Виклад основного матеріалу... Документальна література (лат. documentum: взірець, посвідчення, доказ і litteratura: буквенне письмо, освіта, наука) – це художньо-публіцистичні, науково-художні твори (нарис, нотатки, хроніка, репортаж), що ґрунтуються на повному або частковому використанні документальних джерел [4, с. 241]. Про особливість художньої манери синтезу документального і белетристичного жанрів письменник Артур Гейлі в розмові із журналісткою П. Фаррелл, зауважив: «Цілком очевидно, що людям подобається читати факти як тло до вимислу, і це я намагаюся зробити. Я не прагну бути вчителем або пропагандистом, які обертають у свою віру. Я оповідач, і все інше випадкове» [8, с. 15].

Звернення до літератури факту А. Гейлі пояснює швидким розвитком науково-технічного прогресу, а отже, світ людей змінюється, бо спеціаліста однієї галузі не цікавить, що робиться в іншій. Він наводить приклад пасажирів, які, увійшовши в залу аеропорту, не дивляться вгору, де на поверхах працює адміністрація, бо «для більшості пасажирів аеропорт – це авіарейси й літаки. Здебільшого для них не має значення, хто і як працює в службових кабінетах. Хоча – це складний процес, що забезпечує діяльність всієї ланки, аби аеропорт функціонував справно; процес наче й невидимий, але його функціонування забезпечують сотні людей» [8, с. 320], забезпечують надійну роботу аеропорту, додамо, заради комфорту пасажирів. Думка А. Гейлі суголосна трактуванню Ш. Батте, який розглядає белетристику в ракурсі поетики красномовства. Видатний дослідник

добре знав античну літературу і літературу епохи Середновіччя, написав у XVIII столітті відому працю, що принесла йому славу – «Курс красного письменства, або принципи літератури» [6], в якій уперше ввів у науковий обіг термін белетристика. Остання, позначає легку, жваву, розважальну, доступну, «формульну» розповідь про якусь подію чи наукову проблему, відому постать з метою її популяризації, здебільшого розраховану на «наївного» реципієнта; вважається різновидом масової літератури, в якій використовуються, зорієнтовані на легке читання наративні форми детективного, пригодницького чи авантюрного роману, фентезі тощо [4, с. 121].

Якщо белетристичні твори є художньою версією письменника, як продукт його інтенціонального мислення, світоглядної позиції, то документальні – увиразнюють історію епохи, розкривають реальних (не вигаданих) персонажів у дії, сюжет побудований на конкретних фактах і документах. Нефікційна література перенасичена поліфактажністю, яка може бути ідеологічною, географічною, історичною, психологічною, художньою, естетичною. Манері письма прози nonfiction характерні ознаки творення композиції, нашарування в одному тексті кількох жанрів (щоденник, автобіографія, листи, спогади, есе, зарисовка, малюнок, тревелог). Сугестивний модус – одна із центральних ознак компонентів смислу концептуальної «наративної історії», моделі світу.

У праці «Не ілюстрація – відкриття!» Л. Новиченко зауважив, що талановитий майстер слова розкриває читачам не лише свою «модель» світу, а й свій художній «модус» його (світу). Віра Вовк, яка минулого року випустила у світ дві праці – збірку поезій «Вселенна містерія» [1] і спогади «Місячне павутиння» [2] подарувала читачам приємну зустріч з високим змістом одухотворення, нестандартним практичним втіленням моделювання спогадової літератури – упереміш з поетичною наснагою слова. У цих непроминальних творах авторка розкриває власне свою модель світу в художньо-документальному насвітленні.

Аналізуючи поетичний дискурс Нью-Йоркської групи, С. Павличко зацентровує увагу на експерименті, який «упродовж років залишався головним гаслом. Експеримент завжди майже без винятку поєднувався з раціональністю (і поезії Нью-Йоркської групи, і художні світи, ними сконструйовані, і емоції, в них пережиті, мали виразний раціональний акцент). Нарешті, раціональність, екзистенційність, експериментальність комбінувалися з інтелектуалізмом. І хоча Юрій Тарнавський, наприклад, різко відрізнявся від Богдана Рубчака, однак обоє (як, власне, й інші поети: Емма Андіївська, Богдан Бойчук і навіть Патриція Килина й Віра Вовк) писали поезію інтелектуальну. Це була поезія вдумлива, сповнена підтекстів, алюзій, поезія з подвійним дном,

хоча кожен вибирав і випробовував індивідуальні шляхи філософських та інтелектуальних пошуків» [5].

У розмові з І. Фізером 1988 р. Віра Вовк, як і Богдан Рубчак відкинули ідею що їхня власна роль в літературі належить до постатей минулого. І то справді так, бо за тридцять років Віра Вовк видала «на гора» ще десятки творів. Вона і досі в творчому ключі. Наприклад, у мемуарній прозі письменниці вдалося винайти для себе унікальний жанр – поєднання белетристичного й документального модусів, щоденника, замальовки, культурної рефлексії, історичної хроніки сьогодення, родової генеалогічної студії, поетичного малюнка, обрамленого міфічними образами, філософськими максимами. Хоча перше місце у «Місячному павутинні» посідає жанр щоденника, до того ж документальні матеріали доповнюють ілюстрації у форматі 198 світлин, як додаток до тексту. Основним джерелом книги виступає особиста пам'ять письменниці.

Найголовніше кредо містерії Віри Вовк оприєвнено у словосполученні «Вселенна благає любови» [1 с. 6], – вселенна планета як макрокосм, а мікрокосм – людина, що є маленькою часткою природи. Вселенна благає до себе любови, пошанування, інакше настане дисбаланс, за яким чатує Апокаліпсис: «Ангел волає до всього людства, як до того, що здатне чути це благовістя, так і не здатне до того, закликаючи молитись Богу, який створив небо і землю і море і джерела вод. Наступ суду буде несподіваним, бо Бог як блискавка та вибігає зо сходу, і з'являється аж до заходу, так буде і прихід Сина Людського» (Мат. 24:27). Зникне Вселенна, не існуватиме й людство. Такий закон природи. Грецький термін містерія дешифрується як таємний релігійний обряд на честь одного із божеств. Містерія була поширена в середньовіччі – західноєвропейська релігійна драма виникла на ґрунті літургійного дійства. Скажімо, в осердя різдвяної та великодньої містерії покладено біблійні сюжети.

Прикметно, що стилістичний прийом градації авторка втілила у персоніфікованих образах, кількість яких зростає в другому і третьому розділах. Обрії містерії оживають на устах дійових осіб, безіменних персонажів, якими є Чоловік, Жінка, Старий чоловік, Стара жінка, Грішниця, Юнак, Дівчина, Хлопчик, Дівчинка, Чорт. Уже з переліку персонажів бачимо художній стилістичний прийом протиставлення старого і нового, реального і містичного. Світ мусить модернізуватися, але так, щоб не знищити Вселенну. На сакральний текст зчаста вказують слова і словосполучення зі Святого Письма, особливо у першому розділі поеми «Бій на шпаги», такі як Господь (займенникові – Нього, Ти, Тебе, Твоїй Матусі, Його, Тобою, Твоє), Дива Христові,

Божественність Христа, Божий Син, Єрусалим, Пришестя Христа, Ісусе, ангельські хори, рожа світла, благовість, Божий посланець, Архангел, пророка Ісаї, Діва, Месія, Матінко Божа, в Господнім саду, Заступнице, грішник і святець, Юдин цілунок, Пилатів притвор, Голгота, Воскресіння, Божий мир, Єгипет, Юдея, Діва Марія, Вавилон. Мрія як продукт уяви атрибутує плани, нові задуми, а фантазія породжує нові образи із залученням особистістю давно минулого на підставі наявного інтелекту, сформованого світогляду. У такий спосіб авторська уява, фантазія продукують альтернативну / художню реальність, в якій оприявлено духові домінанти індивіда.

Ясно, що мистецтво слова тісно контактує з вірою у надприродну Надлюдину, пов'язано з релігійним життям, звичаями та обрядами, символізмом сили Всевишнього. Саме в сакральному мистецтві центральною домінантою є символічність. А отже, сакральний текст «Вселенної містерії» сміливо можна назвати символічним. Таїнство природи є головною думкою, основною ідеєю, над якою людство розмірковує тисячоліттям, звертаючись до тотемізму, фетишизму, анімізму (душі), відбувається своєрідна алегорична розмова з Надлюдиною, аби утвердитись і зміцнити духовно, уникнути непотрібного моралізаторства-лицемірства, не вдатися в гріхопадіння, дотримуючись ригорично-строго десяти заповідей Божих.

Сакралізація увиразнена в заголовках віршів «Вербна неділя», «Гетсиманський сад», «Плач Магдалини», «Воскресіння». Скажімо, Гетсиманія відома з біблійного тексту. За Євангелієм, саме в Гетсиманії схоплено Христа (Мф 26:36; Мк 14: 32-53). Гетсиманський сад віншується як місце Страстей Христових, тому його зчаста відвідують прочани, побіля підніжжя Оливкової гори віддають шану Всевишньому у своїх молитвах.

Персонаж містерії Старий чоловік про події в Садові Гетсиманський розповідає в теперішньому і майбутньому часі:

Позасинали зморені друзі,
Горобина самотність Тебе облягла,
І в обличчі жорстокого Бога
Ти – Єдиний, стоптаний прах.
Попереду ще Юдин цілунок,
Ще Пилатів притвор,
Ще терновий вінець,
Ще підгірна дорога з хрестом на плечах,
Ще Голгота... [1, с. 29].

Другий розділ містерії «Тиха музика серед гамору» позначений сонорним обсягом тексту, в якому до дійових осіб додано Ангела.

Сонорність оприянена в образі сопілки з підсиленням орнітологічного компонента : «Від тину до тину / Бродить у вітрі / Голос сопілки. / Слухають щигли, дрозди, синиці / Шпаки, перепілки / як снується в вітрі / Сумна сопілка / З вербової гілки» [1, с. 54].

В уста міфічного Ангела авторка вкладає метафоричний знак квітучого життя, де:

У лагіднім сонці
Красуються хризантеми,
Ще верес цвіте на пустині.
Ще в вирій не повідлітали
Ластівки й лелеки,
Ще дароване пізне літо
Також тобі.
Смакуй його, як м'якуш
Солодкого яблука
З долоні життя! [1, с. 44].

У жанрі молитви авторка пропонує читачам вірші «Каяття» (Старий чоловік) і «Благання за Україну» (Жінка). Персонаж риторично звертається до Богородиці, Зарваниці, Оранти: «Візьми нас під свої крила, / Козацька Богородице! / Умий нас срібною водою / Джерело Зарваниці! / Ти благаєш за нас століттями, Софійська Оранто! / Щоб наша земля тяжіла / Плодами небес!» [1, с. 71].

Третій розділ містерії має назву «Євангелія Буття». Означений номен містить сакральний зміст, адже Євангелія ще називають Благовіщенням, що з грецької мови означає приємна і радісна звістка, добра новина. Саме в первинному значенні «Євангеліє» потлумачується як «добра новина» для всього людства. Звістка пов'язана зі спасінням через розп'яття та воскресіння Ісуса Христа, який відкупив людей від рабства гріха та вічної смерті. Тож християнською церквою канонізовано, оголошено священними і включено до Нового заповіту чотири Євангелія: від Матвія, від Марка, від Луки і від Івана. Останній розділ значно доповнено-розширено новими безіменними дійовими персонажами, серед яких Мореплавець, Килимарка, Швець, Кравчиння, Учитель, Лікар, Слепець, Король, Ратай, Будівельник, Замітач, Маляр. До сонорних засобів художнього тексту слід віднести й сенсорну систему – нюховий аналізатор, як то спостерігаємо у вірші «Чаша ночі»: «Це – останнє дрижання струни. / Чаша ночі наливається ароматом» [1, с. 84].

У поетичному калейдоскопі містерії прочитується авторка-дидактик, яка в уста Маляра вкладає таке молитовне повчання: «Молюся фарбами на канві / І Господь розуміє / Я хотів стати

Дюррером, / Ель-Греко чи Пікассо, / Але Господь мені радить: / «Будь собою!» [1, с. 106]; або таке зречення у «Віншуванні», що присвячено Зої Лісовській: «Зроби цей день своїм / Прибий на ньому свою печать, щоб не поплинув річкою в нікуди. Хай радує весь світ / Як перша проліска весни / Чи синій гіяцинт» [1, с. 110].

Щодо спогадової літератури Віри Вовк, то тут хочеться нагадати думку Д. Затонського, який, схарактеризував твори А. Гейлі таким чином: «...Коли читаєш його романи ...не думаєш. Тобі цікаво – та й годі. Дивуєшся тому новому, що з них почерпнув, і хочеш швидше довідатися, що ж буде далі...» [3, с. 155].

Подібне твердження можна віднести й до книжки В. Вовк «Місячне павутиння», бо від першої сторінки й до останньої пам'ять письменниці резонує до набутого життєвого досвіду, а отже, з висоти літ кращого взору набирає текст у жанрі щоденникових записів сьогодення. У цій творчій праці розпрозорюється синтез белетристичного й документального модусів як особливість художньої практики Віри Вовк. Нефікційний твір легко сприймається реципієнтом, коли в прозу життя елегантно вмонтовуються вірші авторки, як от «Гамлетові на день народження» (с. 7-8), «Ріо-де-Жанейро» [2, с. 9], «Олімпіяда» (с. 10), «Епідемія», «Справжнє» (с. 12), «Нью-Йоркська група поетів» (с. 12) та інші. Віра Вовк любить підтримувати творчу молодь, як то до прикладу, Т. Карабовича (с.24) чи, скажімо, Остапа Ножака і його оповідання «Ружа», про що свідчить запис від 20 серпня 2016 р. у жанрі епістолярному: «Дорогий Остапе! Це дуже гарна річ, не важно, якого вона жанру. Ваша ружа-Україна мене зворушила. Добре, що Ви їй даєте щасливе майбутнє! Радо читатиму Ваші нові твори. Будьмо в контакті» [2, с. 19].

Авторка прагне побачити за різними джерелами, спостереженнями унікальність людського серця в загальноісторичному контексті, звертається до хронологічного й обірваного у часі монтажу фактів, що на перший погляд не пов'язані між собою, але саме в них добачила асоціативний перегук. Зчаста факти перериваються авторськими відступами у формі поетично наснажливого слова і є логічним доповненням до історичної події чи вклинюються в пасіонарно-пристрасний поведінковий феномен характеристики того чи іншого персонажа. Власне «Місячне павутиння» – це й занурення в автобіографічний екскурс, в якому увиразнюється й образ автора, й архітектоніка документального та художнього полотна твору.

Висновки... Таким чином, у процесі дослідження виявлено, що синтез белетристичного й документального модусів як особливість художньої практики Віри Вовк оприявнюється в художній системі й

ототожнюється з культурною традицією українців, що, втім, репрезентує й етнічну ідентичність. В щоденнику увиразнено ідентичність «Я»-автора (Self-identity) як єдність цілей, мотивів і смисложиттєвих установок індивіда, який усвідомлює себе суб'єктом творчої діяльності. «Я»-его відрефлексовано в моделюванні власної біографії, світогляді. Віра Вовк об'єктивні й суб'єктивні тенденції розвитку української літератури розкриває крізь трансформацію наративу історії власного «Я», суб'єктивну реакцію стосовно діяльності «Іншого». У такий спосіб оберігаючи й вивищуючи свій авторитет, обізнаність у сфері національної культури. Досягнуту ідентичність уповні проявила в процесі практичної самореалізації, в творчому ореолі. Про що б не писала Віра Вовк, кожна подія, явище підганяє до концептів національної ідентичності, її тексти наче освітлюють безпекову функцію, себто монолітну пам'ять убезпечує націю в поліетнічному середовищі від світоглядного, культурного, політичного розшарування, у такий спосіб підсилюючи доцентрові настрої літературної громади. Її світла, наче вранішня роса, художня практика, як і, утім, нефікційна проза свідчать про високий патріотичний, націєцентричний чин. Авторка наче оберігає літераторів-українців у розсіянні від колективної пам'яті як джерела національної дезінтеграції, асиміляційних процесів. Тому читач з нетерпінням чекає на нову книжку спогадів Віри Вовк, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка. Сподіваємось, що Господь підтримає її в цьому, і ми матимем змогу проаналізувати її нову і таку жадану нефікційну прозу сучасності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вовк Віра. Вселенна містерія. Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2017. 116 с.
2. Вовк Віра. Місячне павутиння. Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2017. 158 с.
3. Затонський Д. Анатомія успіху. *Всесвіт*. 1973. № 7. С. 154–162.
4. Літературознавча енциклопедія: у 2-х тт. Т. 2 / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 622 с.
5. Павличко С. Д. Теорія літератури. URL: <http://testlib.meta.ua/book/170318/read/> (дата звернення: 25.03.2018).
6. Charles Batteux. Cours des belles-lettres, ou principes de la littérature. Tome V. Seme edition, Geneve, Reimpr. de l'ed. Paris, 1774. P. 446–526.
7. Farrell P. Arthur Hailey's Artistic Manner. *Washington Post Book World*. 1979. January, 15. P. 15.
8. Hailey Arthur. Airport. New York: Bantam books, 1969. 466 p.

References

1. Vovk Vira. Vselenna misteria. Rio-de-Zhaneiro: Sontraste, 2017. 116 s.
2. Vovk Vira. Misiachne pavutynnia. Rio-de-Zhaneiro: Sontraste, 2017. 158 s.

3. Zatonyskiy D. Anatomiiia uspiyku. Vsesvit. 1973. № 7. S. 154–162.
4. Literaturoznachcha entsyklopediia: u 2-kh tt. T. 2 / avt.-uklad. Yu.I. Kovaliv. Kyiv: Akademiia, 2007. 622 s.
5. Pavlychko S. D. Teoriia literatury. URL: <http://testlib.meta.ua/book/170318/read/> (data zvernennia: 25.03.2018).
6. Charles Batteux. Cours des belles-lettres, ou principes de la littérature. Tome V. Seme edition, Geneve, Reimpr. de l'ed. Paris, 1774. P. 446–526.
7. Farrell P. Arthur Hailey's Artistic Manner. *Washington Post Book World*. 1979. January, 15. P. 15.
8. Hailey Arthur. Airport. New York: Bantam books, 1969. 466 p.

Summary

Vitalii Matsko

Synthesis of Fiction and Documentary Modes as a Feature of Artistic Practice by Vira Vovk

The article deals with the peculiarities of the artistic manner of modern writer Vira Vovk: the combination of elements of documentalism and belstrelism in her work. It is stressed that fiction and fact are not contrasted but are organically connected in the author's artistic heritage.

Key words: *documentary, fact, fiction, reception, memory, subject.*

Дата надходження статті: «23» лютого 2018 р.

Дата прийняття до друку: «13» березня 2018 р.

УДК 1. 821.161.2-1Вороб.7.08»1868-1875»

ТЕТЯНА НИКИФОРУК,

*викладач
(м. Чернівці)*

**Звукова організація поетичних творів Сидора Воробкевича
другого періоду творчості (1868–1875)**

У статті досліджено фонічні аспекти творів С. Воробкевича (1868–1875) за виданням О. Маковея. За методичну основу обрали формальний метод, який часто базується на основі використання статистики, кількісної обробки матеріалу, порівняльний, описовий, методи зіставлення для аналізу, синтезу й узагальнення наукових теорій, а також методики літературознавчого спостереження, класифікації та систематизації. Нами вперше системно представлено основні особливості фоніки у поезіях С. Воробкевича зазначеного періоду, з'ясовано специфіку звукової організації